

Onderwerp Landschapskoers
 ter informatie

De leden van de raad van de gemeente Groningen
te
GRONINGEN

Telefoon	14 050	Bijlage(n)	1	Ons kenmerk	254961-2025
Datum	10-09-2025	Uw brief van		Uw kenmerk	

Geachte lezer,

Met veel genoegen presenteren wij de landschapskoers van de gemeente Groningen.

De gemeente Groningen heeft een prachtig landelijk gebied. Dit gebied is zeer rijk en divers. Natte polders, weilanden, akkers, dijken, oude slootpatronen, waterlopen, zandwegen, houtwallen en oude bossen wisselen elkaar af. Het landschap staat echter onder druk. De stad groeit snel. Er worden nieuwe wegen en fietspaden aangelegd. De energietransitie en het bieden van voldoende werkgelegenheid vragen eveneens om ruimte. Als gevolg van klimaatverandering, afname van biodiversiteit en de noodzakelijke verduurzaming van de landbouw is er behoefte aan meer grip hoe om te gaan met het landschap.

Als we doorgaan op de oude voet, ervaren we toenemend ongemak; vervuiling van water, schaarste aan drinkwater, afname van het aantal soorten planten en dieren, verlies van identiteit en herkenbaarheid. Met de Landschapskoers geven we richting aan een nieuw perspectief voor ons landschap. Een toekomstbestendig landschap waar de kwaliteit van wordt behouden, versterkt en verder ontwikkeld. Een landschap dat robuust is en herkenbaar. Dat betekent dat er zowel aandacht nodig is voor de historische waarden als voor de waarden van de toekomst.

De landschapskoers helpt de gemeente keuzes te maken over hoe we met nieuwe ontwikkelingen omgaan, steeds met de vraag: "Wat betekent deze ontwikkeling voor het landschap en hoe kan de herkomstwaarde van het landschap ons helpen bij het maken van keuzes?"

Uitgangspunt voor de landschapskoers, zijn de woorden van Theo Spek (Hoogleraar Landschapsgeschiedenis aan de RUG en auteur van de landschapsbiografie Groningen): "Het gaat er niet om dat we alles in ere herstellen. We hoeven geen museumlandschap. Wel willen we de levensloop van het landschap leesbaar houden voor toekomstige generaties."

De landschapskoers is in samenwerking met Strootman Landschapsarchitecten, een ontwerp bureau voor zowel landschappelijke als stedelijke opgaven, uitgevoerd. De landschapskoers borduurt voort op de landschapsbiografie.

Deze koers vloeit voort uit een verzoek van uw raad, via de motie Landschapsvisie (7 juli 2021, D66, GroenLinks, PvdA, VVD, Stadspartij, ChristenUnie), om een visie te maken op het versterken en borgen van landschapswaarden in de omgevingsvisie. Om dit te realiseren, is eerst een landschapsbiografie opgesteld: een toegankelijk verhaal over de ontstaansgeschiedenis en kenmerken van het Groningse landschap. De landschapsbiografie is eind 2024 in samenwerking met het Kenniscentrum Landschap van de Rijkuniversiteit Groningen gepubliceerd. Deze objectieve biografie heeft de basis gevormd voor de landschapskoers.

Van landschapsbiografie naar landschapskoers

In november 2024 is de landschapsbiografie vastgesteld door het college. De landschapsbiografie is bedoeld om de historie van de verschillende landschappen beter te begrijpen en dat begrip te benutten als inspiratiebron voor visievorming. In de biografie wordt ingezoomd op de acht te onderscheiden hoofdlandschappen in onze gemeente en de (belangrijkste) dorpen daarbinnen.

De landschapsbiografie is op zichzelf beleid neutraal en is het resultaat van inventariserend onderzoek. De landschapsbiografie (en hierin de beschrijving van de kernkarakteristieken van de acht hoofdlandschappen), vormt de basis voor een landschapskoers. In de landschapskoers geven we richtinggevende uitspraken over de ontwikkeling van het landschap. De landschapskoers vormt daarmee een bouwsteen voor de herziening van de omgevingsvisie. De landschapskoers legt hierbij de link tussen de landschapsbiografie en de nieuwe Omgevingsvisie.

Opzet van de landschapskoers

De landschapskoers brengt de toekomstmogelijkheden van het landschap in beeld, en geeft richting aan behoud en ontwikkeling van het landschap. De urgentie voor een nieuw perspectief op het landschap is hoog. Naast de enorme versterkingsopgave in het noordoostelijk deel van de gemeente en de snelle groei van de stad, staat Groningen voor grote ruimtelijke veranderingen. We stappen over op hernieuwbare energiebronnen, we zullen de achteruitgang van de biodiversiteit moeten keren en manieren vinden om ons aan te passen aan het veranderende klimaat. In de Landschapskoers zijn de actuele opgaven beschreven die op onze leefomgeving afkomen. Vervolgens zijn deze actuele opgaven geconfronteerd met de kernkwaliteiten van het landschap. Per deelgebied is in beeld gebracht welke principes we toepassen die antwoord geven op de hedendaagse opgaven en die recht doen aan de bestaande kwaliteiten.

In de landschapskoers hebben we dit voor de acht hoofdlandschappen verder uitgewerkt. Per landschapstype komen aan bod:

- de kernkwaliteiten (hiervoor maken we gebruik van de landschapsbiografie);
- inzicht in de actuele opgaven die op het landschap afkomen (algemeen en per landschapstype);
- leidende principes die de ontwikkelmogelijkheden van het landschap vastleggen;
- inspiratie hoe we de principes kunnen toepassen, vanuit de historie van het landschap. (Zo kan een verdwenen waterloop kansen bieden voor extra waterberging, of een historisch landbouwsysteem voor kringlooplandbouw).

Actuele opgaven

Op de korte termijn komen er zeer grote opgaven af op het landschap - nog los gezien van opgaven en krachten die al jaren spelen zoals verstedelijking. Het gaat dan bijvoorbeeld om de stikstofopgave, energietransitie, bossenstrategie, en de gevolgen van de principes van water en bodem sturend waardoor het waterpeil omhoog brengen in de veengebieden steeds waarschijnlijker wordt. Al deze opgaven hebben afzonderlijk elk een effect op het landschap, maar de uitdaging is, hoe hiermee om te gaan. Het landschap is namelijk altijd in beweging geweest, en elke tijdslaag laat zijn sporen achter. De vraag is wanneer is het te veel? Wanneer is er zoveel veranderd dat het landschap niet meer te herkennen is als het landschap zoals het is ontstaan en gemaakt door de generaties voor ons?

In de landschapskoers is (als bijlage) een uitgebreide kaartenatlas opgenomen waar de vele opgaven die op het landschap afkomen in kaart zijn gebracht. Dit geeft niet alleen inzicht in wat er waar speelt, maar ook waar dit in de toekomst tot knelpunten kan leiden.

De opgaven die we in kaart hebben gebracht zijn:

- grondgebruik en verstedelijking, o.a.
 - o agrarisch areaal en toekomst landbouw (uit koersdocument provincie, gebiedsplannen TLG en routekaart voedsel- en eiwittransitie);
 - o stedelijk gebied en infrastructuur (bestaand en zoekgebied);
 - o industrie (bestaand en zoekgebied);
 - o energie (zonneparken, wind, infrastructuur uit de RES);
- klimaat en water, o.a.
 - o waterveiligheid en mogelijke overstromingsrisico's;
 - o grondwaterdaling/ droogtestress;
 - o veenoxidatie;
 - o piekbuien;
 - o verzilting;
 - o bodemdaling;
 - o drinkwaterwingebieden (bestaand en zoekgebied);
- natuur
 - o bestaande natuurgebieden en verbindingszones;
 - o uitbreiding van bosgebieden (bos en hout);
 - o status van ecologische kwaliteit KRW;
 - o potentie-gebieden (gradiënten en waardevolle landschappen);
 - o stikstof.

Per landschapstype is in beeld gebracht welke opgaven er spelen in het gebied.

Leidende principes

Voor het maken van de koers zijn de opgaven en de kernkwaliteiten met elkaar geconfronteerd om te zien waar er omissies zijn of kansen liggen. De koers geeft aan hoe hiermee om te gaan. Dit is vervolgens voor de acht landschapstypen uitgewerkt. We blijven in de landschapskoers weg van waardering en beschermingsmaatregelen voor de verschillende deelgebieden en objecten in het landschap. In plaats daarvan is het uitgangspunt dat we ruimte geven aan ontwikkeling met aandacht voor de ontstaansgeschiedenis en de culturele identiteit van een gebied. Dit betekent recht doen aan bestaande kwaliteiten en het landschap duurzaam ontwikkelen als antwoord

op hedendaagse uitdagingen. Het koersdocument beoogt de historische waarden weer zichtbaar en beleefbaar maken.

Om de herkomstwaarde (de historisch gevormde structuren en waarden) te versterken, zijn vijf leidende principes opgesteld:

- Principe 1: Versterk de kernkarakteristieken en daarmee eigenheid van de verschillende deelgebieden.
- Principe 2: Bevorder de samenhang en consistentie van (deel-) gebiedsoverstijgende landschappelijke structuren.
- Principe 3: Bouw bij 'bodem en water als basis' niet alleen voort op het natuurlijke watersysteem, maar ook op de menselijke aanpassingen uit het verleden.
- Principe 4: Vergroot de zichtbaarheid van de historische gelaagdheid van het landschap.
- Principe 5: Behoud en versterk de contramal van het groene en 'trage' landschap, naast en verweven met de 'dynamische' stad.

Deze principes bieden concrete handvatten voor de ruimtelijke plannen.

Het toepassen van de landschapskoers

De landschapskoers heeft meerdere doelen:

De landschapskoers is een **bouwsteen van de omgevingsvisie**. De identiteit van onze gemeente is grotendeels gebaseerd op onze gezamenlijke geschiedenis. Het landschap is ons thuis; een plek waar we ons verbonden mee voelen. Door kennis te hebben van die geschiedenis, door te weten waar we vandaan komen, kunnen we ook betere beslissingen nemen over de toekomst van onze leefomgeving.

Belangrijke lessen voor de omgevingsvisie vanuit de landschapskoers zijn:

1. Werk bij het maken van omgevingsprogramma's en -visie met een heldere definitie van ruimtelijke kwaliteit, waarin de herkomstwaarde een belangrijk uitgangspunt is voor ruimtelijke ontwikkelingen, en gebruik de landschapsbiografie om die herkomstwaarde te bepalen.
2. Gebruik de landschapskoers bij het maken van ruimtelijke plannen vanuit het adagium 'behoud door ontwikkeling' en gebruik hierbij de vijf principes om plannen met meer ruimtelijke kwaliteit te maken.
3. Houd bij ruimtelijke ontwikkelingen rekening met de ensemblewaarde van het landschap. Dat betekent dat een landschapselement nooit op zich zelf staat, maar er een sterke relatie bestaat tussen de afzonderlijke onderdelen en lagen in het landschap.

De landschapskoers is echter meer dan een bouwsteen van de omgevingsvisie. Het is ook een **richtinggevend kader voor ontwikkelaars en ontwerpers** hoe om te gaan met herkomstwaarde bij nieuwe ruimtelijke ontwikkelingen. Ruimtelijke ontwikkelingen die plaatsvinden in het landschap, moeten de richtinggevende principes als uitgangspunt hebben.

De landschapsbiografie en de landschapskoers geven ons veel inzichten in de kwaliteiten van onze leefomgeving en laten tevens zien waar deze kwaliteiten onder druk komen te staan. Dat helpt ons om te kunnen **werken aan het herstel en behoud van het landschap**. In programma's als Bloeiend Perspectief, Mooi Gorecht en de Hunze doen we dat al. Ons streven is om samen met onze partners (waterschappen, natuur- en landschapsorganisaties, provincie, buurgemeenten, etc) te verkennen of we gebiedsgericht landschappen kunnen verbeteren. Door te werken aan de opgaven van

nu; biodiversiteitsherstel, waterberging en natuurinclusieve landbouw en zo landschappen weer robuust en herkenbaar te maken. Daarmee kan het gebied ook aantrekkelijker worden voor bezoekers en kan er geïnvesteerd worden in de vrijetijdseconomie. Een voorbeeld is de samenwerking met de gemeenten Westerkwartier en het Hogeland en de Landschapswerkplaats aan de landschapsvisie 't Wad tot Stad.

Tot slot is het verhaal van ons landschap **een verhaal om te blijven vertellen**. Het vertelt over de context van de mens met het landschap en hoe het verleden in het hedendaagse landschap doorwerkt. Met deze geschiedenis kunnen we mede overheden, inwoners, marktpartijen en onze eigen gemeentelijke organisatie motiveren en stimuleren om bij te dragen aan de grote opgaven in het landschap met respect voor de herkomstwaarde van onze leefomgeving. Het participatietraject hieronder laat onder andere zien hoe we dat tot nu toe doen.

Participatie

De Landschapskoers is een belangrijke bouwsteen voor de omgevingsvisie (en het koersdocument). We leggen de koers dan ook niet vast in een omgevingswetinstrument, het wordt geïntegreerd in de omgevingsvisie. Voor de omgevingsvisie wordt een uitgebreid participatietraject opgezet.

De participatie over de landschapskoers wordt gekoppeld aan het traject van de omgevingsvisie. Immers daarin moeten uitspraken worden gedaan over wat we gaan doen met de koers i.r.t. de opgaven waar we voor staan. Er is geen apart participatietraject voor de landschapskoers gestart. Dit om te voorkomen dat we inwoners teveel met deel-opgaven belasten. Het Handboek Hoger Bouwen volgt dezelfde strategie. Beide documenten zijn immers bouwstenen van de omgevingsvisie, in de omgevingsvisie komt alles samen en maken we keuzes.

De participatie omtrent de omgevingsvisie (met inwoners) start na de zomer van 2025. Pas medio 2026 zullen de officiële procedures gaan starten waarbij een ontwerpvisie ter inzage ligt.

Wel zijn inwoners geïnformeerd over de landschapskoers en willen we tevens de stem van inwoners laten klinken, wanneer het gaat over het landschap. Daarvoor is het volgende georganiseerd:

1. Op 13 februari 2025 is een collegetour over de landschapsbiografie georganiseerd. Voor deze collegetour zijn ook externe organisaties uitgenodigd (o.a. cultuurhistorische verenigingen, stichtingen betrokken bij landschap en leefomgeving zoals Stichting Landelijk Gebied Haren, vereniging duurzaam Glimmen/Noordlaren, Stichting leefomgeving Thesinge, IVN, NMF Groningen en terrein beherende organisaties zoals het Groninger Landschap, Natuurmonumenten en Staatsbosbeheer). Theo Spek heeft hier de landschapsbiografie nader toegelicht. Wethouder De Wrede heeft aansluitend een toelichting gegeven over de concept landschapskoers.
2. We werken aan een publieksvriendelijke versie van de landschapsbiografie. Hier willen we ook de stem van de inwoners laten klinken. We gebruiken hiervoor o.a. de resultaten uit het inwonerpanel. In 2023 is een onderzoek bij het inwonerpanel Groningen Gehoord uitgezet naar Erfgoed, Monumenten en Landschap in de gemeente Groningen, om te evalueren hoe inwoners denken

over deze onderwerpen. Gevraagd is welke onderdelen van het landschap het meest belangrijk worden gevonden (natuur, cultuurhistorie, etc) en welke landschapsgebieden het meest gewaardeerd werden (Reitdiepgebied, Gorecht etc). Tenslotte is gevraagd wat er als bedreigingen voor het landschap wordt gezien (droogte, bedrijvigheid, windmolens, wateroverlast etc). We hebben met deze enquête input/waardering van inwoners over het landschap opgevraagd en ruimschoots (meer dan 10.000 panelleden hebben geantwoord) reactie gekregen.

Los van een ‘expertwaardering’ hebben we dus ook de beschikking over een ‘inwonerswaardering’ van het landschap, compleet met fraaie citaten.

We stellen voor om deze citaten en de resultaten uit de enquête te benutten voor de publieksvriendelijke versie/website van de biografie. Het zijn gegevens die nog niet eerder gebruikt zijn.

3. Daarnaast vullen we de quotes uit het inwonerpanel aan met een paar diepte-interviews met betrokkenen vanuit o.a. cultuurhistorische verenigingen. Op die manier kunnen we aan de hand van persoonlijke herinneringen van het landschap, de publieksvriendelijke versie van de landschapsbiografie met verhalen uitbreiden.

Vervolgstappen

De komende periode werken we aan de publieksversie van de landschapsbiografie, inclusief de bewonersverhalen. De verwachting is dat de publieksversie in Q1 van 2026 gereed is voor publicatie.

Daarnaast werken we aan het koersdocument en de omgevingsvisie. De landschapsbiografie en de landschapskoers vormen hiervoor een belangrijke bouwsteen.

Tot slot willen we de landschapskoers gebruiken om in gesprek te gaan met onze partners (zoals waterschappen, natuur- en landschapsorganisaties, provincie, buurgemeenten, etc). Ons streven is een gezamenlijke strategie waarin we bijdragen aan de grote opgaven in het landschap met respect voor de herkomstwaarde van onze leefomgeving. We verkennen of we ons gezamenlijk kunnen inzetten om landschappen en gebieden te versterken.

We vertrouwen erop u hiermee voldoende te hebben geïnformeerd.

Met vriendelijke groet,
burgemeester en wethouders van Groningen,

burgemeester,
Roelien Kamminga

secretaris,
Sander Gerritsen

Deze brief is elektronisch aangemaakt en daarom niet ondertekend.